29/01/2019

Οι Τρεις Ιεράρχες ως διδάσκαλοι της νεότητος

/ Γνώμες

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μάνης κ. Χρυσοστόμου Γ’

Οἱ Τρεῖς μέγιστοι φωστῆρες τῆς τρισηλίου Θεότητος, οἱ βαθεῖς γνῶστες τῆς ἑλληνικῆς καί χριστιανικῆς παιδείας, Βασίλειος ὁ Μέγας, ὁ Θεολόγος Γρηγόριος καί Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὑπῆρξαν κατ᾽ ἐξοχήν παιδαγωγοί τῆς νεότητος.

Μεγάλοι σοφοί, πανεπιστήμονες μελέτησαν σέ βάθος τήν φιλοσοφία καί ὅλες τίς ἐπιστῆμες καί ἔγραψαν πολλά συγγράμματα τά ὁποῖα μέχρι σήμερα διαβάζονται ὄχι μόνο στόν ἑλλαδικό χῶρο ἀλλά καί στο ἐξωτερικό, ἰδίᾳ σέ μεγάλα πνευματικά ἱδρύματα στήν Εὐρώπη.

Ἀκόμη κήρυξαν μέ φλόγα ψυχῆς, ἑρμήνευσαν τήν Ἁγ. Γραφή, μόρφωσαν καί εὐεργέτησαν τούς ἀνθρώπους.

Τό σημαντικότερο ὡστόσο τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἦταν ἡ θεμελίωση τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ καί χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ δημιουργία παιδείας στηριγμένης στήν φιλοσοφία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καί στά θεῖα διδάγματα τοῦ Εὐαγγελίου.

Περιώνυμοι ἔχουν μείνει, αἰῶνες τώρα, ἡ συγγραφή τοῦ Μεγ. Βασιλείου «πρός τούς νέους, ὅπως ἄν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων», ἡ φράση τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ «ἡ παίδευσις εἶναι τό πρῶτον ἀγαθόν» καί τοῦ Χρυσορρήμονος «μέγα

τῆς ψυχῆς ἐφόδιον τά ἱερά μαθήματα».

Γι᾽ αὐτό καί ἔχουν καθιερωθεῖ ὡς οἱ προστάτες τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καί τῶν γραμμάτων, ἑορτή ἐξόχως σημαντική ἡ ὁποία καί πρέπει ὄχι μόνον νά παραμείνει μέ τό ἑορταστικόν της χρῶμα ἀλλά καί ἀκόμη περισσότερον νά τύχη ἐπισημάνσεως καί προσοχῆς ἀπ᾽ ὅλους μας.

Μελετῶντας οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες τήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη σέ βάθος καί ἔχοντας πλούσια ἐμπειρία τῆς ἀποκεκαλυμμένης ἀλήθειας τοῦ Χριστοῦ μίλησαν καί γιά τήν νεανική ἡλικία καί παίδευση τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ καθένας τους, νοῦς διαυγής, πηγή ἀκένωτος σοφίας, πνεῦμα καθαρόν καί ἅγιον ἀνεδείχθη ἄριστος διδάχος τῆς νεότητος, ἐξαίρετος παιδαγωγός, διακριτικός καθοδηγητής γονέων καί διδασκάλων.

Ἀξίζει νά εἰσέλθουμε στον διδακτικό τους κῆπο καί νά λάβουμε πεῖρα ἀπό τά σοφά λόγια τους.

Στό ἀγώνισμα γιά τήν διαπαιδαγώγηση τῆς νέας γενιᾶς, τῶν παιδιῶν μας θαυμάσια μποροῦν νά μᾶς χειραγωγήσουν οἱ Τρεῖς αὐτοί κορυφαῖοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Μέγας Βασίλειος τονίζει ὅτι ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα ἀπαρτίζεται ἀπό δύο στοιχεῖα σέ μία ἁρμονική ἑνότητα, ἡ ψυχή καί τό σῶμα. Καί τά δύο, πολύτιμα δῶρα τοῦ Θεοῦ, πρέπει νά τύχουν εἰδικῆς μεταχείρισης ἀπό τόν ἄνθρωπο κατά τήν προσιδιάζουσα ἀξία τοῦ καθενός.

Ὁ σοφός πατήρ γνωρίζει καί ἀντιμετωπίζει τό εὔπλαστον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Μάλιστα τήν νεανική ψυχή «εὔπλαστον οὖσαν καί ἁπαλήν ὡς κηρόν» θεωρεῖ «ταύτην πρός πᾶσαν ἀγαθῶν ἄσκησιν εὐθύς καί ἐξ ἀρχῆς ἐνάγεσθαι.

Τονίζει ὅτι πρέπει γιά τούς νέους νά ὑπάρχει ἕνας σωστός διδάσκαλος, πατέρας, πνευματικός καθοδηγός καί αὐτός ὁ ἐπί κεφαλῆς νά εἶναι «ὁ καθ᾽ ἡλικίαν προσήκων καί τήν ἐμπειρίαν ὑπέρ τούς ἄλλους ὢν καί μαρτυρίαν ἔχων ἐν μακροθυμίᾳ ὥστε πατρικῇ μέν εὐσπλαγχνίᾳ, λόγῳ δέ ἐπιστημονικῷ τά ἁμαρτήματα τῶν νέων ἐπανορθοῦσθαι».

Κάτοχος τῆς ἀνθρωπογνωσίας διετύπωσε σπουδαῖα παιδαγωγικά ἀξιώματα ὅπως: «Ἔστι δέ ἡ παιδεία ἀγωγή τις ὠφέλιμος τῇ ψυχῇ ἐπιπόνως πολλάκις τῶν ἀπό κακίας κηλίδων αὐτήν ἀποκαθαίρουσα».

Ἀκόμη «ἀναγκαία ἡ τῆς παιδείας ἐπίγνωσις πρός τε τήν αἵρεσιν τῆς ὠφελίμου παιδείας καί πρός ἀποφυγήν τῆς ἀνοήτου καί βλαβερᾶς» καί «ἔστι σοφία ἐπιστήμη

θείων τε καί ἀνθρωπίνων πραγμάτων».

Δέν εἶναι συνεπῶς φρόνιμον νά παραθεωρεῖται καί ἡ τῶν θείων γνώση καί μάθηση. Βασική ἀρχή γιά τόν παιδαγωγό εἶναι κατά τόν Μέγα Βασίλειο καί τό παράδειγμα.

Τονίζει: «Οἱ διδάσκοντες διά τό μή ἀπό διαθέσεως τούς λόγους προφέρεσθαι, κενολογοῦσι». Δίνει ἐπί πλέον ἀξία καί σημασία στή ἀνύστακτη μέριμνα τῆς ὅλης οἰκογένειας γιά τήν ἀγωγή τῶν παιδιῶν.

Ὑπογραμμίζει ὅτι χρέος τῶν πατέρων εἶναι ἡ πρόνοια γιά τά παιδιά τους καί ὡραιότατα ὁ ἴδιος γράφει γιά τήν διαπαιδαγώγηση πού ἔλαβε ἀπό τό σπίτι του: «Ἥν ἐκ παιδός ἔλαβον ἔννοιαν περί Θεοῦ παρά τῆς μακαρίας μητρός μου καί τῆς μάμμης Μακρίνης, ταύτην αὐξηθεῖσαν ἔσχον ἐν ἐμαυτῷ· οὐ γάρ ἄλλα ἐξ ἄλλων μετέλαβον ἐν τῇ τοῦ λόγου συμπληρώσει, ἀλλά τάς παραδοθείσας μοι παρ᾽ αὐτῶν ἀρχάς ἐτελείωσα».

Ὁ ἄλλος Ἱεράρχης, ὁ πρύτανης τῶν ἱεροκηρύκων, ὁ Ἱερός Χρυσόστομος γνωρίζει ἰδιαίτερα τά προβλήματα τῆς νεότητος.

Ἐπισημαίνει πολύ χαρακτηριστικά ὅτι: «Χαλεπόν ἡ νεότης καί εὐρίπιστον, εὐεξαπάτητον, εὐόλισθον καί σφοδροτέρου δεῖται τοῦ χαλινοῦ· πυρά γάρ τις ἐστίν τῶν ἔξωθεν ἐπιλαμβανομένη ἁπάντων, ραδίως ἐκκαιομένη».

Γι᾽ αὐτό στόχος τῆς ἀγωγῆς τῆς νεότητος κατά τόν σοφόν Ἱεράρχην εἶναι ἡ καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς.

Διότι «ἀρετῆς ἀπούσης ἅπαντα περιττά». Δίνει προτεραιότητα στή θρησκευτική διαπαιδαγώγηση καί ὑπογραμμίζει ὅτι «ἐάν τά παιδιά μας τά διαπαδαγωγήσουμε πρωτίστως νά εἶναι φίλοι τοῦ Θεοῦ καί τά διδάξουμε τά πνευματικά μαθήματα, τότε θά ἐκλείψουν τά λυπηρά ἀπό τήν ζωή τους καί ἀπό μύρια κακά θά ἀπαλλαγοῦν».

Καί μ᾽ ἄλλα εἰδικότερα θέματα ἀσχολεῖται ὁ Ἱ. Χρυσόστομος: Γιά τήν πειθαρχία στό σχολεῖο ὅπου καυτηριάζει τήν ἀκαταστασία, καί τήν παρομοιάζει μέ «δουλεία», καί γράφει: «Βούλει εἶναι τόν υἱόν πειθήνιον; ἐξ ἀρχῆς αὐτόν ἔκτρεφε ἐν παιδείᾳ καί νουθεσίᾳ Κυρίου».

Προτρέπει ἀκόμη οἱ νέοι νά ἀναστρέφονται μέ προσωπικότητες ἐνάρετες καί ἐξαγιασμένες γιά νά μπορέσουν νά τίς μιμηθοῦν διότι «οἷς τις ὁμιλεῖ συνεχῶς, τούτοις ἀφομοιοῦται τό ἦθος».

Ἡ ἀγωγή λέγει ὁ παιδαγωγός Χρυσόστομος ὁμοιάζει μέ τόν γλύπτη πού προσπαθεῖ νά δώσει μορφή στό ἄψυχο μάρμαρο.

Ἀπαιτεῖται ἀγωγή γλώσσας, ἀκοῆς, ὀφθαλμῶν, ἄλλοτε μέ τήν ἐφαρμογή τῆς αὐστηρότητος καί ἄλλοτε τῆς ἐπιείκειας. Κύριον βεβαίως προσόν τοῦ παιδαγωγοῦ τῆς νεότητος θεωρεῖ τήν ἀρετή τῆς ἀγάπης.

«Καί γάρ πρό τῶν ἄλλων ἁπάντων τοῦτο (τήν ἀγάπην) χρή τόν διδάσκαλον ἔχειν». Εἶναι ἡ παιδαγωγική καί συμβουλευτική τῆς ἀγάπης.

Ὑπογραμμίζει μέ σαφήνεια: «Νά καταφεύγεις συνεχῶς στήν ἀγάπη, ἐλαττώνοντας ἔτσι τήν φορτικότητα τῶν συμβουλῶν καί ἐλέγχων. Θέλεις νά διορθώσεις; Δάκρυσε, προσευχήσου στό Θεό, πάρε τόν νέον ἰδιαιτέρως καί παρακίνησέ τον στό καλό. Δεῖξε ἀγάπη».

Πολύ ἐπιγραμματικά εἶναι ἐν προκειμένῳ ἡ φράση του.

«Μεγάλη αὕτη ἡ ἀγάπη διδάσκαλος (στήν ἀγωγή), ἱκανή καί πλάνης ἀπαγαγεῖν καί τρόπον μεταρρυθμίσαι καί πρός φιλοσοφίαν χειραγωγῆσαι καί ἀπό λίθων ἀνθρώπους ἐργάζεσθαι».

Σπουδαία θέση στό ὅλο μορφωτικό ἔργο δίνει ὁ Ἱ. Χρυσόστομος στόν ἐκπαιδευτικό. Οἱ καλοί διδάσκαλοι προσφέρουν ὑπηρεσίες πολυτιμότερες καί ἀπ᾽ αὐτούς τούς γονεῖς, διότι ἀπό τούς γονεῖς προέρχεται τό ζῆν, ἐνῶ ἀπό τούς διδασκάλους τό καλῶς ζῆν.

Ἐπιφυλάσσει ὡστόσο τιμητικό ρόλο στή μητέρα καί ἀπευθυνόμενος πρός αὐτήν λέγει: «Μητέρα δέν σέ κάνει τό γεγονός ὅτι γέννησες τά παιδιά, τοῦτο εἶναι τῆς φύσεως. Μητέρα σέ κάνει τό ὅτι τά ἀνατρέφεις ὡς θέλει ὁ Θεός».

Μόνον ἕνας ἐφάμιλλος τοῦ ρήτορος Δημοσθένους, ὡς ἦταν ὁ Ἱερός Χρυσόστομος θά μποροῦσε τελικά νά πεῖ ὅτι ἡ ψυχή τοῦ παιδιοῦ εἶναι «παντός χρυσίου τιμιωτέρα» καί ὅτι «παιδεία μετάληψις ἁγιότητός ἐστι».

Ὁ τρίτος πνευματικός πατέρας καί σοφός διδάσκαλος, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὁ Ναζιανζηνός καί αὐτός στήν ἴδια γραμμή βαδίζει καί τονίζει ὑπέροχα ὅτι ἡ ἀγωγή τῆς νεότητος εἶναι «τέχνη τεχνῶν καί ἐπιστήμη ἐπιστημῶν».

Ἀπό τά δύο κυρίως παιδαγωγικότατα Ἔπη του, «Παρά Νικοβούλου πρός πατέρα» καί «Νικοβούλου πρός τόν υἱόν» μποροῦμε νά ἀντλήσουμε σπουδαιότατα καί λίαν χρήσιμα παιδαγωγικά πορίσματα.

Ὁ Γρηγόριος ἐπαινῶν τούς Μακκαβαίους παῖδας, προτρέπει τούς νέους νά μιμηθοῦν αὐτούς τούς ἥρωες τῆς πίστεως.

Οἱ Μακκαβαῖοι παῖδες τοῦ δίδουν τήν εὐκαιρία νά ὑπογραμμίσει τήν ἀξία τῆς ἀρετῆς καί τήν σημασία τῆς κυριαρχήσεως ἐπί τῶν παθῶν. Ἡ ἐνάρετος ζωή ἀναδεικνύει αὐθεντικούς πνευματικούς ἀθλητές καί αὐτούς ἀναζητεῖ καί ἐπαινεῖ.

Ἀξίζει νά ἀναφέρουμε τήν πρακτική πλευρά μιᾶς ὀρθῆς ἀγωγῆς καί βιοτῆς ὅπως τήν ἔζησε ὁ Γρηγόριος μαζί μέ τόν φίλο του Βασίλειο τόν Μέγα.

Πρόκειται γιά μία φιλία ἑνός πολιτιστικοῦ καί χριστιανικοῦ ἐπιπέδου ἐξόχως σημαντικοῦ πού ἄρχισε μεταξύ τους στήν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας, θεμελιώθηκε στήν Ἀθήνα ὅταν ἦλθαν γιά σπουδές, ἔμεινε ἀκλόνητη στήν ὑπόλοιπη βιοτή τους καί κατέστη ὑπόδειγμα στήν ἱστορία γιατί ἦταν μία φιλία μέ κοινό πόθο τήν ἀρετή καί τήν παιδεία. Ἦταν κατά Θεόν φιλία.

Σιγά-σιγά κοντά στούς δύο νέους αὐτούς ἦλθαν καί ἄλλοι σπουδαστές καί σχηματίστηκε στήν Ἀθήνα τοῦ 4ου αἰώνα ἡ πρώτη χριστιανική φοιτητική συντροφιά.

Τό γεγονός αὐτό σηματοδοτεῖ τήν ἰδιαίτερη σημασία πού ἔχει στά νεανικά σπουδαστικά χρόνια ἡ συνάντηση ἰδεῶν καί ἰδεολογιῶν, προσώπων καί συνανθρώπων, διδασκάλων καί σπουδαστῶν.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες ἀνεδείχθησαν ἄριστοι παιδαγωγοί καί ἀτενίζοντας τίς ἅγιες μορφές τους ἔχουμε πράγματι ψηλαφητή τήν ἀληθινή παιδαγωγική καί συμβουλευτική.

Καί σήμερα μᾶς διδάσκουν μέ τήν σοφία τους, τήν ἀγάπη τους, τό ἀγωνιστικό τους φρόνημα, τήν ἱεροπρέπειά τους. Καλούμεθα, συνεπῶς, σ᾽ ἕνα χρέος ὑψηλό καί εὐθυνοφόρο γιά τήν προστασία καί σωτηρία τῶν παιδιῶν μας.

Συνελόντ᾽ εἰπεῖν, ἡ ἀρίστη παιδαγωγία κατά τούς Οἰκουμενικούς Διδασκάλους, Βασίλειον, Γρηγόριον καί Χρυσόστομον εἶναι ἡ γνώση καί τό ἦθος.